

А. А. Яноўскі

ВЯЛІКАЕ ў МАЛОМ, АЛЬБО КРЫНІЦАЗНАўЧЫЯ АСПЕКТЫ РЭЦЭНЗІЙ У. І. ПІЧЭТЫ (1907—1929 гг.)

Падвергнуты аналізу шматлікія рэцэнзіі крыніцазнаўчага характару, апублікаваныя гісторыкам, першым рэктарам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта У. І. Пічэтам у навуковых выданнях і прэсе Расіі, БССР і СССР на працягу двух перыядаў яго творчай дзейнасці — дарэвалюцыйнага і «рэктарскага». Гэта дазволіла не толькі ўдакладніць напрамкі даследчых інтарэсаў вучонага напярэдадні і ў гады Першай сусветнай вайны, у першыя паслярэвалюцыйныя гады і ў перыяд разгортвання «беларускага адраджэння», але і на новай інфармацыйнай базе ацаніць глыбіню і маштабнасць Пічэты-гісторыка. Адначасова, праз даследаванні гэтай «малой» формы навуковай спадчыны выдатнага гісторыка, стала магчымым паказаць яго шчырае жаданне шляхам навуковага асэнсавання ўнесці свой уклад у вырашэнне самых актуальных на тыя гады грамадска-палітычных пытанняў («украінскага», «польскага», «беларускага», «яўрэйскага»), даць ацэнку прычын і наступстваў імперскага характару расійскай гісторыі.

In the following paper, numerous, source related reviews published by the historian V. Picheta, the first Rector of the Belarusian State University, in scientific journals and media in Russia, BSSR and USSR during the pre-revolutionary phase and while being rector are analyzed. It made possible not only to specify his research interests before and during the First World War, during the first years after the revolution as well as during the «Belarusian Revival», but also to estimate the intensity and profoundness of Picheta’s historical writing. Besides, the analysis of this short writing form in this remarkable historian’s scientific heritage enabled to show his genuine desire to contribute to the solution of the most urgent social and political issues at that times, i.e. «the Ukrainian issue», «the Polish issue», «the Belarusian issue», «the Jewish issue» through their scientific understanding and to esteem the reasons and consequences of the imperial character of the Russian history.

Ключавыя словы: гістарычная крыніца, рэцэнзаванне, навуковы круггляд, публікацыі дакументаў, архіўная справа, «украінскае», «польскае», «беларускае», «яўрэйскае» пытанні.

Keywords: historical source, reviewing, research scope, document publishing, archiving, Ukrainian issue, Polish issue, Belarusian issue, Jewish issue.

Укаторы раз дакранаючыся да творчай спадчыны выдатнага гісторыка, першага рэктара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Уладзіміра Іванавіча Пічэты, неабходна канстатаваць надзвычай шырокае кола яго навуковых інтарэсаў. І сярод шматлікіх прац па расійскай, беларускай, украінскай, агульнаславянскай гісторыі, па гістарыяграфіі самых розных кірункаў і перыядаў знайшлося месца для ўдумлівага, глыбокага, крытычнага аналізу гісторыкам розных бакоў тых крыніц, якія ён сам выкарыстоўваў у сваіх даследах і на якіх

---

* Стаття выполнена в рамках подпрограммы научных исследований на 2011—2015 гг. «История и культура» ГПНИ «История, культура, общество и государство».

засноўвалі свае даследаванні яго калегі. У апошнім выпадку, калі праглядаеш толькі спіс прац У. І. Пічэты, кідаецца ў вочы тое, што ён з самага пачатку сваёй навуковай дзейнасці ўзяў за правіла рэгулярна звяртацца якраз да вызначэння даставернасці высноў тых прац калег, якія яго цікавілі ў рэчышчы асабістых распрацовак той ці іншай праблемы. І што адметна: з самага пачатку ўключэння ў інтэлектуальную сферу малады навуковец не палюхаўся выносіць свае разважанні і ацэнкі на суд аўтараў, працы якіх ён аналізаваў пад крыніцзнаўчым вуглом гледжання, а таксама для ацэнкі ўсіх зацікаўленых у аб'ектыўнасці спазнання гістарычнага мінулага ўсходніх славян, усяго славянскага свету. А калі прыйшла сталасць і быў завабаны аўтарытэт, то падобныя характарыстыкі творчасці У. І. Пічэты толькі ўзмацніліся.

У дадзеным выпадку засяродзімся на разглядзе крыніцзнаўчых аспектаў навуковых рэцэнзій, якія У. І. Пічэта рэгулярна друкаваў у розных выданнях. Гэтыя рэцэнзіі можна падзяліць на дзве часткі: у адным выпадку даваўся аналіз крыніц, якія выкарыстоўваў той ці іншы аўтар у сваёй працы па дакладнай праблеме, для сцвярджэння навуковай вартасці праведзенага ім даследавання; у другім жа — выключная ўвага была звернута на самую крыніцу, на карэктнасць іх збораў у тым ці іншым выданні. Калі проста падлічыць падобныя працы рознага аб'ёму і рознай глыбіні, якія Уладзімір Іванавіч змог надрукаваць, то толькі за два перыяды яго навуковай дзейнасці (а гэта, умоўна, — дарэвалюцыйны і «рэктарскі») свет пабачылі некалькі дзесяткаў рэцэнзій крыніцзнаўчага характару.

Сёння пакуль што няма больш сістэмнага і дасведчанага выдання бібліяграфіі прац У. І. Пічэты, чым тое, што яшчэ ў 1978 г. змаглі надрукаваць гісторыкі і бібліяграфы БДУ [1]. Маецца таксама некалькі варыянтаў бібліяграфічнага спіса, якія складалі вучні і калегі з гістфака МДУ. Ва ўсіх варыянтах творчы час дзейнасці Уладзіміра Іванавіча пазначаны 1903—1947 гг. і рэалізаваны праз амаль што 500 рознага кшталту прац. Потым пералік быў прадоўжаны да 1978 г.: ён завяршаецца нумарам 515. Зразумела, на сённяшні дзень гэта няпоўная бібліяграфія вучонага: ужо ў азначаных спісах маюцца пэўныя недакладнасці, а даследчыкі творчасці У. І. Пічэты не раз спасылаліся і на іншыя яго працы, і на тыя матэрыялы, якія знаходзяцца ў рукапісах у яго асабістым фондзе № 1548 архіва РАН. Але калі кіравацца толькі бібліяграфічным указальнікам, выдадзеным у БДУ, можна ў цэлым асэнсаваць маштабнасць, навуковы круггляд і дасведчанасць у розных кірунках гістарычнай праблематыкі неардынарнага даследчыка.

У рэчышчы тэмы ўзнікла жаданне больш дэталёва разгледзець навуковую спадчыну У. І. Пічэты з пункта гледжання яго крыніцзнаўчай зацікаўленасці. Таму ёсць сэнс распавесці і пра Пічэту-архівіста, і Пічэту-краязнаўца, і вытанчанага знаўцу самых розных крыніц па расійскай, украінскай, а перш за ўсё беларускай гісторыі. Нават не гавораць пра яго дасведчанасць у крыніцах па гісторыі славянскага свету ўвогуле. Але гэта тэма для вялікай і карпатлівай працы. Засяродзім увагу на разглядзе толькі крыніцзнаўчых аспектаў рэцэнзій, якія Уладзімір Іванавіч з выдавочнай рэгулярнай зададзенасцю друкаваў спачатку ў выданнях імперскага, а потым савецкага часу. Тут неабходна акцэнтаваць увагу на тым, што 1929 год стаў для яго не толькі рубяжом жыццёвых выпрабаванняў, але і нейкім пэўным «рубіёнам» у творчасці. Тыя ж рэцэнзіі да гэтага часу друкаваліся амаль штогод. Ужо з 1903 г. малады даследчык стаў выступаць з артыкуламі, дзе спрабаваў даць характарыстыку дакументаў, якія ўмоўна можна аднесці да «екатэрынослаўскай старіны», бо яны на той час былі «пад рукой» выпускніка Маскоўскага ўніверсітэта, накіраванага на выкладчыцкую працу ў гэтыя мясціны. Але толькі ў 1907 г. з'явілася першая невялікая рэцэнзія Пічэты на конт навуковай вартасці выдання дакументаў па палітычнай гісторыі Расіі: запісак удзельнікаў знакамітага, але і на пачатак XX ст. замоўчанага ў навуцы і ў грамадстве царазбойства Паўла I. Праз год была напісана рэцэнзія на вельмі падобны па сэнсе зборнік дакументаў аб падзеях 1762 г., калі быў скінуты з прастола і забіты імператар Пётр III, бацька

Паўла І. Такая зацікаўленасць і складальнікаў абодвух зборнікаў крыніц, і Пічэты-рэцэнзента была праяўленнем новых абставін у дзейнасці гісторыкаў — першая расійская рэвалюцыя хоць і не змагла звергнуць царызм, але адчыніла дзверы для гэтага ў бліжэйшым будучым. У тым ліку і за кошт аб'ектыўнага і пацверджанага дакладнымі крыніцамі асэнсавання расійскага мінулага.

Спачатку Уладзімір Іванавіч на старонках часопіса «Критическое обозрѣние» адгукнуўся на выданне «Цареубійство 11 марта 1801 г. Записки участников и современников», якое выйшла ў выдавецтве Суворына [2, с. 52, 53]. Рэцэнзент адразу папракнуў складальнікаў зборніка за няздольнасць належным чынам прадставіць чытачу сэнс і характар крыніц, хаця адзначыў пэўную эксклюзіўнасць дакументаў. Было выказана здзіўленне спробай ананімнага аўтара ўводзін ажыццявіць услед за некаторымі даследчыкамі «реабилитацию личности и правления Павла I». І што самае дрэннае — спроба выбраць з крыніц тыя звесткі, якія «говорят в пользу» імператара, і ігнараваць іншыя. Тым не менш, на думку У. І. Пічэты, у рэшце рэшт пазбавіцца ад даказальнасці крыніц складальніку не ўдалося. Гэта адлюстравалі высновы ўводзін: маўляў, калі манарх «не опирается на свободный и сознательный народ», а кіруе «при помощи интриги», то ён «гибнет» [2, с. 54]. Такім чынам, Уладзімір Іванавіч не палічыў неабходным самому звярнуцца хаця б да кароткага агляду надрукаваных крыніц, а засяродзіўся на папроках у адрас аўтара ўводзін.

Зусім іншы падыход ён прадэманстравалі ў рэцэнзіі, надрукаванай у тым жа часопісе «Критическое обозрѣние», на маскоўскае выданне 1908 г. зборніка дакументаў «Переворотъ 1762 г. Сочинения и переписка участниковъ и современниковъ» [3, с. 48—50]. Спачатку была звернута ўвага на тое, што складальнікі «заглавием наобещали очень много, а дали маловато». Пасля У. І. Пічэта каратка, але па магчымасці даказальна даў характарыстыку найбольш важных, на яго думку, крыніц, якія ўвайшлі ў зборнік (пісьмы Кацярыны II да С. Панятоўскага, звергнутага імператара Пятра III, А. Арлова і інш.), але асаблівае значэнне надаў сведчанням сакратара французскага пасольства пры царскім двары Рюльера. Аб іх распавядаецца амаль на 1/3 аб'ёму рэцэнзіі з канчатковай дастаткова жорсткай высновай: зборнік карысны, але не ўтрымлівае важных сведчанняў, якія маглі б даць чытачу адказ на пытанне «как отнеслись современники к перевороту?» [3, с. 50]. Відавочна, што ў абедзвюх сваіх рэцэнзіях захоплены бягучымі грамадскімі працэсамі малады гісторык імкнуўся спалучыць асэнсаванне дакументальнага суправаджэння «лёсавызначальных» мінулых і сучасных яму падзей.

З гэтага часу і да 1913 г. Уладзімір Іванавіч стане актыўным распрацоўшчыкам дакладных праблем расійскай гісторыі, адным з твораў шматтомнікаў аб падзеях 1812 г., 300-гадовага праўлення ў Расіі дынастыі Раманавых, гісторыі Масквы і Масковіі, Смуты і інш. А зварот да рэцэнзавання будзе амаль што толькі ў сувязі з публікацыямі найбольш цікавых для яго прац, напісаных аўтарытэтнымі на той час гісторыкамі: Р. Р. Пісарэўскім — аб «замежной каланізацыі» ў Расіі XVIII ст. па невядомых архіўных дакументах; прадстаўніком польскай гістарычнай школы Уладзіславам Грабеньскім (Смаленьскім) — аўтарам папулярнай гісторыі Польшчы, надрукаванай у 1910 г. на рускай мове; прафесарам рускай гісторыі Юр'еўскага ўніверсітэта І. І. Лаппо — аб некаторых старонках гісторыі ВКЛ і інш. І толькі ў 1913 г. ён у пяці нумарах новага расійскага навуковага выдання — часопіса «Голос Минувшаго» — нібы раптам надрукуе аж 7 рэцэнзій, сярод якіх змесціцца і адна крыніцазнаўчага кшталту. Чамусьці гісторыка, які ўжо два гады пасля свайго па-грамадзянску смелага сыходу з Маскоўскага імператарскага ўніверсітэта перабіваўся амаль што выпадковымі заробкамі, зацікавіла перапіска «высочайших особ» [4, с. 287, 288]. Мабыць, перапоўнены эмацыянальнымі ўспрыняццямі рэчаіснасці У. І. Пічэта не знойдзе ніводнай пазітыўнай ноткі для характарыстыкі і самога выдання, і змешчаных у ім крыніц: «Переписка не представляет ни малейшего исторического значения. Это обыкновенные шаблонные светские письма <...> О России нет даже упоминания» [4, с. 287].

У гады Першай сусветнай вайны кола навуковых пошукаў Уладзіміра Іванавіча пашырылася. Таму і яго ўсё больш уважлівыя адносіны да тэм па расійскай, украінскай, беларускай, славянскай гісторыі суправаджаліся азнаямленнем з літаратурнымі навінкамі, сярод якіх друкавалася шмат зборнікаў крыніц. Але крыніцазнаўчы аналіз штараз даваўся рэцэнзентам-Пічэтам і ў сувязі з разглядам дакладных навуковых прац калег. Напрыклад, такая навуковая пазіцыя яскрава бачна ў рэцэнзіях на доследы па гісторыі Сербіі, Балгарыі, Украіны і інш., аб чым аўтар распавядаў на канферэнцыі ў Бярдзянску [5, с. 104—108]. 1123

Вылучаюцца невялікія падсумаванні У. І. Пічэты аб навуковай вартасці крыніц па ўкраінскай гісторыі, што падаваліся ім у часопісе «Украинская жизнь». Спачатку, у 1914 г., ён у цэлым разгледзеў найбольш цікавыя і каштоўныя для навукі крыніцы па гісторыі Украіны, якія былі выяўлены даследчыкамі за апошні час [6, с. 106—108]. Распавяданне пра іх рэцэнзент пачаў з кароткай анатацыі аб новым выпуску дакументаў, падрыхтаваным так добра вядомай яму Екацярынаслаўскай архіўнай камісіяй. Гісторык звярнуў увагу чытача на каштоўнасць дакументаў аб каланізацыі ўрадам Кацярыны II уладанняў запарожскіх казакаў, якіх імператрыца імкнулася зрабіць «надзейнымі гражданами» і пазбавіцца ад іх «дикости и своенравия» [6, с. 106]. Падобныя заўвагі Уладзімір Іванавіч затым прадоўжыў аналізам навуковага суправаджэння некаторых навейшых прац па ўкраінскай гісторыі і нават не ўтрымаўся папракнуць «почтеного изслѣдователя» Д. І. Эварніцкага, які ў сваім таленавіта напісаным вялікім артыкуле аб П. Канашэвічу-Сагайдачным падмяніў метады навуковага даследавання «восторгом» у адносінах да асобы і дзейнасці гетмана [6, с. 107]. Такая ж крытычная пазіцыя была выказана і пры характарыстыцы зборніка крыніц аб нямецкіх калоніях XIX ст. на Палтаўшчыне. Але ў дадзеным выпадку рэцэнзент не проста абмежаваўся адмоўнай рэплікай, а стаў падрабязна, на падставе сваёй навуковай кампетэнтнасці, распавядаць аб сутнасці каланізацыі, яе выніках для краю, чаго так не хапала абгрунтаваннем складальніка зборніка, які, на думку У. І. Пічэты, не змог належным чынам прадставіць сэнс і маштабнасць гэтага працэсу.

Праз год Уладзімір Іванавіч зноў звярнуўся да навуковай вартасці матэрыялаў, якія мелі непасрэдня адносіны да ўкраінскай гісторыі [7, с. 169, 170; 8, с. 101—104]. Ён разгледзіў адну з глаў вядомай працы «прожектёра» пятроўскага часу Фёдара Салтыкова «Изъясления, прибыточные государству». Зразумела, што гэтая глава датычылася непасрэдна гісторыі Украіны — «О содержании Украины Черкасской». Для пачатку XX ст. погляды і прапановы 200-гадовай даўнасці сталі каштоўнай крыніцай, якая ва ўмовах абвастрэння сацыяльнага напружання дазваляла па-новаму ўсвядоміць першапрычыны эвалюцыі ўрадавай палітыкі і інтарэсаў расійскага дваранства ў дачыненні «плодоносных полей Украины». Пры гэтым У. І. Пічэта наўмысна засяродзіўся на прадстаўленні прапановы Салтыкова аб неабходнасці правядзення паступовай, але настойлівай русіфікацыі, бо толькі яна нібы магла пазбавіць абодва народы «от разорения и убытков», а ўкраінскі — дык яшчэ і ад «измен» [8, с. 103, 104]. Якраз на гэтым і акцэнтаваў увагу рэцэнзент. Уважлівае да праблематыкі «ўкраінскага пытання» бачная і ў праведзеным аналізе наказаў украінскіх гарадоў 1767 г. Для гэтага прадстаўлення крыніц Уладзіміру Іванавічу спатрэбілася двойчы запар выступіць на старонках «Украинской жизни» з вялікімі артыкуламі [9, с. 43—54; 10, с. 77—100]. Адначасова рэцэнзаваўся чарговы зборнік імператарскага Гістарычнага Таварыства (т. 144 за 1914 г.) таксама з пункта гледжання перш за ўсё матэрыялаў па ўкраінскай гісторыі — надрукаваных у зборніку ўсё тых жа «наказаў», але не толькі Маларасійскай, а і Варонежскай і Белградскай губерній. Гэтыя крыніцы былі расцэнены як аднабаковыя ў палітычным сэнсе («наказы 1767 г. не есть свободное выражение мнѣній украинского народа»), але ўсё ж «первостепенной важности» на падставе таго, што ўтрымлівалі рознабаковыя звесткі эканамічнага кшталту [11, с. 99, 100].

Пад вуглом крыніцазнаўчай вартасці ў дачыненні перш за ўсё ўкраінскай гісторыі У. І. Пічэта прарэцэнзаваў кнігу вядомага знаўца гісторыі Левабярэжнай Украіны і публікатара крыніц

па ўкраінскай гісторыі Міколы Васіленкі «Очерки по истории Западной Руси и Украины», пабачыўшай свет у кіеўскім выдавецтве [12, с. 160—162], а таксама кнігу Аляксандра Краскоўскага (выхадныя даныя ў часопісе даюць прозвішча «Красоўскі». — А. Я.) «Борьба против унии в Западной России и единство русского народа в 1648—1668 гг. Историческое исследование». Гэта віцебскае выданне, якое спачатку пабачыла свет у «Полоцких епархиальных ведомостях», У. І. Пічэта літаральна растружчыў як ілжэнавуковае, бо аўтар не прадставіў ні новых крыніц, ні слушных высноў. Свае жорсткія ацэнкі рэцэнзент зрабіў на падставе асабістага разумення палітычнай і рэлігійнай сітуацыі ва Украіне [13, с. 100—102]. Такі падыход, магчыма, праявіўся ў сувязі з тым, што У. І. Пічэта быў асабліва ўважлівы да матэрыялаў, якія так ці інакш былі звязаны з Віцебскам і згаданымі епархіяльнымі ведамасцямі: як-ніяк, а там прайшлі яго першыя асэнсаваныя дзіцячыя гады, калі беларускі этнограф М. Я. Нікіфароўскі прывіў хлопцу з Палтаўшчыны любоў да Беларусі, а царкоўны часопіс з лістапада 1888 г. па верасень 1890 г. рэдагаваў яго бацька [14, с. 166; 15, с. 314].

Дарэчы, аб навуковай каштоўнасці працы Краскоўскага ва ўспрыняцці сучасных беларускіх гісторыкаў цяжка даведацца, калі паспрабаваць звярнуцца да іх спецыяльных манаграфій аб уніяцтве, у якіх, між тым, пазіцыя па гэтай вострай праблеме самога У. І. Пічэты пазначаецца «супярэчлівай» [16, с. 13, 17]. Аднак нават у згаданай невялікай рэцэнзіі яна, гэтая пазіцыя, выказана яшчэ ў 1915 г. дастаткова дакладна. Гаворачы пра адназначнае «сочувствие» Краскоўскага барацьбе праваслаўных з уніятамі, якую той разумеў толькі як барацьбу «за единую вѣру народность», У. І. Пічэта падмеціў, што той «мало ее понимает». Як мала разумее прычыны няўдач на гэтым кірунку ўнутранай палітыкі расійскага ўрада [13, с. 101]. А чаго каштуе яго сцвярджэнне аб неабходнасці мець «историческое чутьѣ, умение ориентироваться в исторической обстановке», не імкнуцца «бросать никаких упреков в исторической работе», а карыстацца шырокім колам крыніц і валодаць гістарыяграфічным круглядама. Так, у апошнім выпадку Уладзімір Іванавіч проста кінуў рэпліку-пытанне напрыканцы сваёй рэцэнзіі: а ці вядома «знаўцу» ўніяцкай праблематыкі работа В. Беднава «Православная церковь въ Литвѣ и Польше по «Volumnia legum», якая была надрукавана ў 1910 г. у Кіеве? [13, с. 102]. Можна меркаваць, што і сёння гэтае пытанне з'яўляецца актуальным, бо дадзеная кніга застаецца па-за ўвагай даследчыкаў.

Не мог не заўважыць Уладзімір Іванавіч і дакументальнага суправаджэння навуковага разумення неслабеючага ў сваёй грамадскай успрымальнасці «польскага пытання». І ён даў кароткі, але абсалютна дасведчаны аналіз гістарычных дакументаў, якія былі надрукаваныя ў Варшаве на польскай мове. Для публікацыі рэцэнзіі былі выкарыстаны старонкі часопіса «Голос минувшаго», які выдаваўся ў Маскве з 1913 г. і пазіцыяніраваў сябе як «журнал истории и истории литературы», прызначаны для шырокіх колаў інтэлігенцыі, а таму з выдавочнай ліберальнай і нават народніцкай палітычнай скіраванасцю. Натуральна, што гісторык з актыўнай грамадска-палітычнай пазіцыяй ужо з другога нумара часопіса стаў яго аўтарам. У дадзенай рэцэнзіі ён у храналагічна-сістэмным парадку, з невялікімі каментарыямі проста прадставіў чытачу найважнейшыя дакументы, якія характарызуюць «государственно-правовыя отношения Царства Польскаго къ Россійской Имперіи». На яго думку, складальнікі (князь М. Радзівіл і Б. Вінярскі) і выдаўцы выпусцілі вельмі цікавы і своечасовы зборнік, бо для большасці расійскага грамадства заўсёды прававыя і палітычныя ўзаемаадносіны «Польшы и Россіи были своего рода terra incognita», а тым больш «в настоящее критическое время польско-русских и вообще польскихъ отношений». І толькі адзін недахоп выдання адзначыў Пічэта — тое, што тэксты выйшлі без перакладу на рускую мову [17, с. 249, 250].

Потым былі чарговыя расійскія рэвалюцыі, Грамадзянская вайна, клопаты ўзрушаных інтэлектуалаў аб знаходжанні магчымасцей проста выжыць. Для Уладзіміра Іванавіча гэта быў час уваходжання ў савецкую рэчаіснасць, прыстасоўвання да новых навуковых і адукацыйных парадыгм, якія прыходзілася самому і выпрацоўваць. Але творчага запалу гэтыя

цяжкія абставіны не знізілі. Толькі 1918—1919 гг. вымусілі гісторыка працаваць «у стол». Затое потым, ужо праз савецкія выдавецтвы, ён прадэманстраваў, што творчыя здабыткі не толькі не паменшыліся, але сталі больш разнастайнымі і адкрыліся зусім новым кірункам доследаў. Напрыклад, даследчыка зацікавіла крыніцазнаўчае выданне на нямецкай мове, у якім складальнікі змясцілі вытрымкі з газеты 10-й арміі. У. І. Пічэта даў аб ім невялікую рэцэнзію — аналітычныя роздумы ў часопісе «Печать и революция» за 1921 г. (кніга 2). І зусім на іншым аналітычным узроўні ў 1922 г. былі прадстаўлены крыніцы па «рускай гісторыі» ў не страціўшай і сёння сваёй навуковай вартасці кнізе «Введение в русскую историю: (Источники и историография)», якую надрукаваў маскоўскі «Госиздат». Адначасова малады беларускі рэктар у двух першых нумарах універсітэцкага навуковага выдання «Працы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта» разгледзеў сутнасныя параметры крыніц, якія ўтрымлівалі інфармацыю аб пазямельных адносінах на беларускіх землях у XVI ст. (валочная ўстава каралевы Боны і інш.).

У 1923 г. універсітэцкі рэктар-гісторык зноў прадэманстраваў, што цікавіцца не толькі «непаханным» полем беларускай гісторыі, а па-ранейшаму трымае ў полі сваёго навуковага гледжання менавіта рускую-расійскую гісторыю і яе забеспячэнне крыніцамі. Яго 7 рэцэнзій у савецкіх спецыяльных часопісах («Красный Архив», «Архивное дело», «Печать и революция») на кнігазборы-апісанні дакументаў яшчэ існуючых і зніклых архіваў Расійскай імперыі (Міністэрства народнай асветы, Міністэрства юстыцыі), на выдадзены зборнік краязнаўчых крыніц, а таксама закранутыя крыніцазнаўчыя аспекты доследаў спецыяліста па гісторыі сялянства XVIII—XIX стст. Антонія Васільевіча Фралоўскага (аб аграрных хваляваннях першай паловы XIX ст. у Наваросіі), нарысаў Мікалая Янчука па гісторыі старажытнабеларускай літаратуры, 3-га тома «Беларусы» Яўхіма Карскага і нават перакладу з англійскай мовы працы А. Геддона аб перасяленні народаў (ён толькі-толькі выйшаў у выдавецтве «Книга») можна лічыць пэўным водгукам таго, што Уладзімір Іванавіч працягваў актыўныя стасункі з Галоўным архіўным упраўленнем РСФСР, і асабіста з С. Ф. Платонавым, і пастаянна адсочваў кніжныя навінкі.

Ён, адзін з арганізатараў і напачатку член рэдакцыі часопіса «Красный Архив» (выходзіў у 1922—1941 гг.), ужо ў 1922 г. накіраваў свой матэрыял для друку ў гэтым часопісе (даў агляд матэрыялаў першага выпуску за 1921 г. «Воронежского Историко-археологического вестника» [18, с. 431, 432]. Потым у 3-м нумары за 1923 г. прадставіў «Завещание Николая I сыну» 1835 г., якое падаў у сваёй прадмове ў святле сведчанняў аб рэакцыйных прынцыпах імператара, якіх той трымаўся ў сваёй унутранай і знешняй палітыцы. Галоўны сэнс завяшчання У. І. Пічэта ўгледзеў у 19-м яго пункце, дзе бацька-імператар наказваў пераемніку-сыну: «Не давай никогда воли полякамъ; упрочь начатое и старайся довершить трудное дѣло *обрусеванія* (курсіў выдання. — А. Я.) сего края...». І наконт «безумно жестоких мер, применяемых по отношению к Польше» царызмам рэцэнзент падае шмат гістарычных сведчанняў з відавочнай эмацыянальнай афарбоўкай, хаця гэта не акцэнтавалася ў настаўленнях імператара свайму сыну [19, с. 291, 292].

У наступным нумары рэктар БДУ даў прадмову да публікацыі лістоў К. П. Пабеданосцава да Аляксандра III з 3 сакавіка па 4 мая 1881 г., у якіх адзначыў супраціў ліберальнаму курсу графа М. Т. Лорыс-Мелікава. Але ў якасці прэамбулы ён расказаў чытачам у цэлым аб перапісцы, якую вёў царадворац са сваім выхаванцам з 1865 г., у якой штораз гучала крытыка ліберальнага ўрадавага курсу і прасоўваліся думкі, што толькі «твёрдая власть будет общенародной, и не какая другая власть не будет пользоваться доверием русского народа» [20, с. 317]. Дакладна ж кантэкст пісьмаў вясны 1881 г. гісторык падае як увасабленне наступаючай «эпохи мракобесия Победоносцевщины...» [20, с. 319].

Пасля гэтай публікацыі крыніц па расійскай гісторыі ў дадзеным часопісе наступны зварот да яго У. І. Пічэта зрабіў у 1924 г. толькі для таго, каб сумесна з В. В. Адарацкім, М. М. Па-

кроўскім і яшчэ некалькімі расійскімі калегамі прадставіць публікацыі 1922—1924 гг. «Исторического журнала». А вось апошнія яго з'яўленне на старонках «Красного Архива» адбылося толькі ў першым нумары за 1940 г.: гісторык зрабіў падборку дакументаў аб становішчы сялян Заходняй Беларусі ў XIX ст. і напісаў да яе ўступны артыкул. У той жа час, асабліва да 1929 г., ён дастаткова рэгулярна прадстаўляў свае навуковыя нататкі аб крыніцах, архіўных зборах СССР і замежных краін, пераклучыўшыся на часопіс «Архивное дело». Можа, таму, што «Красный Архив» да 1932 г. фактычна ўзначальваў М. М. Пакроўскі (фігура, якая вельмі неадназначна ўспрымалася гісторыкамі, сфармаванымі ў сваіх навуковых і палітычных поглядах да «рэвалюцыйнага абнаўлення») і У. І. Пічэта не хацеў апынуцца ў жорсткім процістаянні паміж Пакроўскім і Платонавым (апошні нават называў свайго апанента «гадзінай») [21, л. 148 адв. — 184; 22, с. 289]? Ці існавалі іншыя, асабістыя погляды на тое, дзе і што друкаваць? Напрыклад, з-за таго, што «Красный Архив» увасабляў сабой дачыненне да Галоўнага архіўнага ўпраўлення спецорганаў СССР? Пакуль няма на гэтае пытанне адказу.

Але У. І. Пічэта працягваў заставацца актыўным рэцэнзентам рознага кшталту публікацый, дзеля гэтага выкарыстоўваючы магчымасці іншых савецкіх выданняў. Ён аналізаваў у тым ліку і крыніцы, і крыніцазнаўчыя працы калег. Так, акрамя ўжо згаданага часопіса «Печать и революция» Уладзімір Іванавіч друкаваўся на старонках беларускага «Польмя», агульнасавецкага «Каторга и ссылка» і, канешне, у «Працах БДУ». Напрыклад, выдавочным вынікам яго працы ў Галоўным архіўным упраўленні РСФСР яшчэ да рэктарскай пасады ў Мінску можна лічыць 4 рэцэнзіі, якія адна за адной былі надрукаваныя ў першым выпуску часопіса «Архивное дело» за 1923 г. [23, с. 162, 163; 24, с. 163—165; 25, с. 165—169; 26, с. 170, 171]. Тут ужо ў поўнай меры ўніверсітэцкі рэктар скарыстаў свой даследчыцкі «багаж», які склаўся падчас ранейшай працы: рэцэнзуемая выданні дастаткова не новыя і, мабыць, іх ацэнка была зроблена раней, а палітычныя і асабістыя абставіны не дазволілі аператыўна данесці да чытача тое, што было цікавым для гісторыка. Цяпер жа гэтыя ацэнкі прачытанага У. І. Пічэта надрукаваў запар, але амаль што ў кожную з рэцэнзій унёс «беларускі» погляд. І, як заўсёды, не проста прадставіў нейкі пералік тэкставай «фактуры», а даў свой глыбокі аналіз агульнага прадмета і важнейшых падрабязнасцей рэцэнзуемых друкаў. Так, дакументы імперскага Міністэрства народнай асветы ён разглядае як найважнейшую падставу для паўнаўраўнаважаных навуковых даследаванняў, хаця ў рэчышчы тагачасных рэвалюцыйных ператрусаў адукацыйнай сістэмы мімаходзь заўважыў, што дзейнасць школ царскай Расіі «потеряла своё актуальное значение» [23, с. 162]. Рэктар БДУ не змог не адзначыць даследчыцкую важнасць крыніц зборніка для гісторыі адукацыі на беларускіх тэрыторыях імперыі, а ўводны артыкул І. І. Лаппо да гэтага комплексу дакументаў — «блестящим этюдом по истории образования в литовско-белорусском государстве со второй половины XVI века» [23, с. 163].

Другі зварот да крыніц, якія былі сабраныя ў дадзеным архіве (тут у сваёй рэцэнзіі У. І. Пічэта не забыўся пазначыць яго як «бывший». — А. Я.), аказаўся незвычайным для гісторыка: у такім памеры (амаль што 4 старонкі часопіса) ён яшчэ не друкаваў свае агляды прачытанага. Можна меркаваць, што яго разважанні аб антыяўрэйскай палітыцы ўрадаў Аляксандра I і Мікалая II у галіне адукацыі, скіраванай на «коренное преобразование евреев в России» [25, с. 167], і абсалютна пазітыўная ацэнка «Описания...» («...образец настоящего научного описания документов» [25, с. 169]) былі звязаны з тым, што БДУ быў у значнай ступені напоўнены яўрэйскімі студэнтамі і выкладчыкамі, а адзін з складальнікаў зборніка архіўных дакументаў — Самуіл Лазінскі — ужо ў сакавіку 1921 г. заявіў аб сваім жаданні выкладаць новую гісторыю і гісторыю яўрэйства ў БДУ і быў ахарактарызаваны калегамі як «историк и популяризатор быстрого пера и достаточно широкого охвата» [27, л. 3].

Своеасаблівай одай краязнаўству можна лічыць рэцэнзію Уладзіміра Іванавіча на кнігу Міхаіла Іванавіча Смірнова аб крыніцах і матэрыялах па Пераслаўшчыне — радзіме аўтара, які толькі пасля 40 гадоў свайго жыцця змог надрукаваць першую навуковую кнігу. Адчува-

еще імкненне ўжо беларускага гісторыка глыбока спасцігнуць новы кірунак у дзейнасці даследчыкаў, які стаў пашырацца ў савецкі час. У. І. Пічэта спачатку падрабязна і даказальна распавёў гаворку аб накопленым вопыце і новых магчымасцях для развіцця краязнаўства. Было адзначана, што яму спрыяе адкрыццё новых абласных універсітэтаў, выкладчыкі якіх абавязаны займацца вывучэннем мясцовых асаблівасцей «в силу оторванности от центра». У гэтай канстатацыі відавочна праявіліся турботы рэктара БДУ аб наладжванні паўнаўартаснай краязнаўчай дзейнасці ва ўніверсітэце і ў Беларусі ў цэлым. На прыкладзе пазітыўных характарыстык зместу рэцэнзуемай кнігі У. І. Пічэта робіць выснову, што «В настоящее время изучение своего края должно быть поставлено по-иному», што патрэбна «отказаться от всякого кустарничества и дилетантизма в этой области» [24, с. 164].

Адметнай падаецца і рэцэнзія-прадстаўленне выдання кнігі Літоўскай метрыкі, што была ажыццёўлена яшчэ ў 1916 г. Тут У. І. Пічэта праявіў свае дасканалыя пазнанні тэмы, матэрыялаў, сутнасці і своеасаблівасці крыніц па беларускай гісторыі Сярэднявечча: некалькі гадоў таму ён абараніў доктарскую дысертацыю па аграрнай рэформе Сігізмунда-Аўгуста. У невялікай публікацыі Уладзімір Іванавіч некалькімі штрыхамі акрэсліў сутнасць працы археографа, архівіста, гісторыка-даследчыка, якія павінны кіравацца ў сваёй справе і навуцы «внутренним составом и содержанием» крыніцы. Па-за ўвагай не засталася і сучасная для Пічэты-рэктара грамадска-палітычная важнасць дакументаў, якія ўбачылі свет у 1916 г.: «настоящий повышенный интерес к историческим судьбам Украины и Белоруссии как со стороны украинских, белорусских и великорусских ученых, так и со стороны польских» [26, с. 171].

А наконт польскіх (і не толькі) кірункаў асэнсавання становішча з вывучэннем і выкарыстаннем крыніц, арганізацыі архіўнай справы ўвогуле У. І. Пічэта заўсёды быў у курсе: у часопісах «Архивное дело» і «Печать и революция» распавядаў аб «архіўнай справе» ў Польшчы, «архіўным жыцці» ў Чэхаславакіі, рэцэнзаваў кнігу Івана Рабініна (супрацоўніка заснаванага летам 1917 г. у Любліне Дзяржаўнага архіва) аб стане Дзяржаўнага архіва ў Любліне. У гэтым яму дапамагала магчымасць праз валютныя датацыі беларускага ўрада браць навуковыя камандзіроўкі для павышэння сваёй даследчыцкай вартасці і наладжвання творчых сувязей з заходнімі суседзямі БССР. У 1920-я гг. гэта было яшчэ магчымым. Больш за тое — лічылася неабходным для ўніверсітэцкага выкладчыцкага корпуса. І ўрад рэспублікі штогод выдзяляў немалыя сродкі ў валюце, каб некалькі дзясяткаў выкладчыкаў (ад асістэнта да прафесара і рэктара) маглі папрацаваць у еўрапейскіх ВНУ, лабараторыях, клініках, архівах і бібліятэках [28, с. 5—8]. Таму ў згаданым часопісе «Архивное дело» дасканалы навуковец змог на падставе непасрэднага ўспрыняцця падаць у 1926 г. агляд архіўнай справы ў Чэхаславакіі і Польшчы [29, с. 135—137; 30, с. 130, 131]. Адначасова была адрэцэнзавана праца І. Рабініна, у якой падавалася не толькі характарыстыка архіўных фондаў і праведзенай іх сістэматызацыі, але і апісанне некаторых іншых архіваў, па словах У. І. Пічэты, «возрожденной Польши» [31, с. 154]. Рэцэнзент коратка, але грунтоўна падаў зацікаўленаму даследчыку той «большой научный интерес», які прадстаўляе і кніга, і апісанне ў ёй архіўных рарытэты. Як звычайна, ён не ўтрымаўся, каб не суправадзіць простае апісанне сваімі поглядамі на навуковую вартасць розных крыніц: і па царкоўнай гісторыі, і па сацыяльнай праблематыцы, і па гісторыі дваранства, і інш. Была звернута ўвага на каштоўнасць матэрыялаў уключанага ў Люблінскі архіў «Губернатарскага расійскага архіва», якія дазваляюць зразумець «политику русского правительства в крае» [31, с. 155]. Не мог не адзначыць Уладзімір Іванавіч, адзін з экспертаў на падпісанні Рыжскай дамовы 1921 г., і той факт, што Люблінскі архіў папоўніўся каштоўнымі крыніцамі за кошт вярнутых Расіяй архіўных фондаў па ўмовах гэтай зневажальнай для яе дамовы.

Не дзіўна, што ў 1920-я гг. У. І. Пічэта ўсё больш і больш захапляўся праблемамі, якія датычыліся менавіта беларускай гісторыі. І, напэўна, лічыў сваім абавязкам не толькі самому

яе распрацоўваць, але і ўступаць у дыскусіі па шырокім коле праблем са сваімі блізкімі і далёкімі калегамі. Гэта рабілася і падчас дыспутаў на пасяджэннях Навуковага таварыства БДУ ці Таварыства гісторыі і старажытнасцей, на пасяджэннях краязнаўчага гуртка, а потым і на шматлікіх канферэнцыях. Але не страчвала сваёй ролі і магчымасць выказацца з нагоды той ці іншай публікацыі, якая не толькі проста падавалася чытачу для азнаямлення, але суправаджалася аўтарскім навуковым поглядам рэцэнзента. Так, пэўную цікавасць прадстаўляюць два кароценькіх аглядаў сямі навуковых і навукова-вучэбных прац па беларускай гісторыі і шасці выданняў па гісторыі ўкраінскага кнігадрукарства, якія Уладзімір Іванавіч даў для «саюза» чытача ў часопісе «Печать и революция» ў 1926 г. [32, с. 147, 148, 168—170]. Трэба сказаць, што гэты савецкі часопіс менавіта крытыкі і бібліяграфіі з ухілам у бок літаратуры і мастацтвазнаўства выдаваўся ў 1921—1930 гг. Аўтарамі вельмі розных прац аб мінулым і сучасным жыцці Савецкай і Заходняй Беларусі, якія зацікавілі Пічэту-рэцэнзента, былі У. Ігнатоўскі, А. Смоліч, М. Лучанін, Л. Паляк. Не ўтрымаўся ён і ад спакусы прадставіць у гэтым аналітычным рэчышчы і сваю працу. Рэцэнзент рэкамендуе чытачу ўсе працы для азнаямлення, бо яны напісаны «вполне научно» — гэта значыць заснаваныя на добрай базе крыніц. Тым не менш, згодна з ацэнкай У. І. Пічэты, стан выяўленых крыніц не заўсёды дае магчымасць для правядзення глыбокага даследавання. Так, на яго думку, гісторыя Беларусі да 1569 г. больш распрацаваная ў выніку «состояния науки и источников», аб чым сведчаць працы Ігнатоўскага і Пічэты.

Свае ж адносіны да прац па «ўкраінскім кнігадрукарстве» У. І. Пічэты выказвае адразу: ён не пагаджаецца з фармулёўкай «беларуска-ўкраінскае» кнігадрукарства там, дзе ідзе гаворка якраз аб «беларускім»: кнігадрукі Ф. Скарыны, В. Цяпінскага, дзейнасць друкарняў — віленскай, нясвіжскай, магілёўскай і інш. Але адзначаецца «собрание громадного материала, всесторонне обработанного» [32, с. 169]. Увогуле, можна бачыць, што зварот гісторыка да дадзенага комплексу навукова-дакументальных выданняў па кнігадрукарстве быў звязаны з юбілейнымі мерапрыемствамі, якія праходзілі і ва Украіне, і ў Беларусі з нагоды 350-годдзя выхаду ў Львове першай друкаванай кнігі і 400-годдзя надрукавання Ф. Скарынам першай кнігі на беларускай зямлі. У апошнім выпадку У. І. Пічэты быў адным з самых актыўных арганізатараў навуковых мерапрыемстваў, друкаваў у беларускай прэсе свае артыкулы, рыхтаваў канферэнцыю і грунтоўны навуковы зборнік (ён выйшаў у 1927 г. — «Четырехсотлетие белорусского друка: 1525—1925»). Яго адносіны да феномену кнігі прагучалі ў 1925 г. у канцэптуальным артыкуле «Беларускае адраджэнне XVI ст. і сучаснае беларускае нацыянальна-культурнае адраджэнне», які ў трох нумарах друкавала афіцыйная газета «Савецкая Беларусь» [33]. Такім чынам, расійскі інтэлектуал у дадзеным аглядзе мог дастаткова ўцямліва падаць ролю продкаў беларусаў і ўкраінцаў у развіцці адной з важнейшых цывілізаваных сфер дзейнасці.

У. І. Пічэты як навуковец і рэктар універсітэта праз засвоены ім стыль рэцэнзавання прачытанага дэманстраваў сваю «ўключанасць» у грамадска-палітычныя працэсы, якія разварочваліся ў Савецкай Беларусі. А яны патрабавалі ад «старой» інтэлігенцыі праяўленняў імпульсу да нядаўніх і бягучых рэвалюцыйных зрухаў. Дзеля гэтага ў 1926 г. у часопісе «Каторга и ссылка» быў накіраваны агляд зборніка архіўных матэрыялаў аб падзеях 1905 г. на Беларусі, які ўбачыў свет у 1925 г. і стаў праявай дзейнасці Мінскага інстытута гісторыі партыі [34, с. 270—272]. Уважлівы навуковец не ўтрымаўся ад даволі рэзкіх папрокаў і ў адносінах сістэматызацыі крыніц, і за наяўнасць агрэхуў тэхнічнага характару. Ён выказаў відавочны для сябе прыныцп, што пры выданні архіўных дакументаў неабходна кіравацца «точностью и аккуратностью». Як заўсёды, Уладзімір Іванавіч прадэманстраваў свае веды рознабаковага даследчыка — у дадзеным выпадку адносна рэвалюцыйных падзей 1905 г. Якраз на фоне такой дасведчанасці і быў зроблены агляд некаторых найбольш важных дакументаў, ацэнена іх вартасць для асэнсавання неадназначнасці тагачасных падзей і звернута ўвага чытача на тое,

што выкарыстанне пры доследах толькі аднаго віду дакументаў (матэрыялы дэпартаменту паліцыі), якія змешчаны ў зборніку, патрабуе «весьма осторожного с собой обращения» і дапаўнення «сведениями мемуарного характера» [34, с. 271, 272].

Не толькі лагічным працягам звароту У. І. Пічэты да падзей 1905 г. на Беларусі, але і пэўнай завяршальнай кропкай «рэктарскага» перыяду навуковай творчасці гісторыка можна лічыць яго невялікую рэцэнзію ў часопісе «Польмя». Гэтая рэцэнзія, мабыць, павінна была прадэманстраваць савецкім уладам марксісцкія погляды і той рэвалюцыйны піетэт, з якімі ўжо ганімы прафесар ішоў і надалей збіраўся рухацца ў навуцы. Але ў змардаванага рэчаіснасцю даследчыка не хапіла ні моцы, ні жадання, каб належным чынам, як гэта рабілася ім раней, даць чытачу кароткую, але глыбокую па сэнсе характарыстыку працытанага ім матэрыялу. Пасля пазначэння, што рэцэнзуецца зборнік пракламацый агітацыйна-прапагандысцкага характару сацыялістычных партый, якія дзейнічалі ў Беларусі, У. І. Пічэта даў просты пералік гэтых партый (РСДРП, БСГ, «Сацыялістчная партыя Белай Русі», Бунд) і зрабіў выснову, што дадзеныя крыніцы павінны стаць для кожнага даследчыка «настольным зборам дакументаў, без якіх нельга вывучаць 1905 год» [35, с. 218]. У гэтым відавочна імкненне яшчэ раз прадэманстраваць сваю лаяльнасць перад і той рэвалюцыяй, і той, якая працягвалася ў савецкім беларускім грамадстве.

Крыху раней, незадоўга да сваёй трагічнай па жыццёвых і творчых наступствах адстаўкі з пасады рэктара БДУ, У. І. Пічэта зноў праз часопіс «Печать и революция» праінфармаваў савецкага чытача пра магчымасць спазнаць старонкі складанай беларускай гісторыі. На гэты раз была прадстаўлена рэцэнзія на зборнік дакументаў аб сацыяльна-палітычнай сітуацыі ў Заходняй Беларусі. Зборнік выйшаў у Белдзяржвыдавецтве ў 1927 г. вялікім тыражом пад доўгай і характэрнай назвай, якая адлюстравала тагачасныя напружаныя адносіны паміж суседнімі краінамі: «Запросы белорусских послов в польский сейм. 1922—1926 гг. Сб. документов о панских насилиях, мучениях и издевательствах над крестьянами и рабочими в Западной Белоруссии». Тут гісторык не змог утрымаць раней дасягнутую вышыню навуковай аргументацыі і перадузятасці. Яго захапілі тыя палітычныя эмоцыі, якія штогод мацнелі ўсялякі раз, калі перасякаліся польскія і савецкія рэаліі. Агульны рэфрэн рэцэнзіі — «Польское буржуазное правительство стало на путь царского правительства в отношении систематического угнетения национальных меньшинств» [36, с. 167]. Аб гэтым рэктар шмат разоў пісаў у беларускім друку, выступаў на студэнцкіх сходах і на ўсебеларускіх з'ездах Саветаў [37, 38]. Характарыстыка ж дакументаў, змешчаных у зборніку, абмежавалася толькі пералікам 18 сюжэтаў, аб якіх распавядалі дэпутаты польскага сейма ў сваіх «запросах». Ды і яны павінны былі яшчэ больш падкрэсліць трагізм усёй сітуацыі, бо гаворка ішла аб «насильственной аграрной политике», «военной колонизации», «полицейских убийствах, бандитизме и террорах», «запрещении и преследовании белорусского языка» і г. д. [36, с. 167, 168].

Можна было б больш грунтоўна і дэтальна разгледзець навуковую дзейнасць Уладзіміра Іванавіча на падставе аналізу ўсяго толькі яго невялікіх крыніцазнаўчых рэцэнзій-аглядаў. Нават праз іх вельмі шмат бачыцца «перасячэнняў» з яго непасрэднай навуковай і грамадска-палітычнай дзейнасцю. Але відавочна, што гэты аспект агульнага крэда гісторыка цяпер успрымаецца не толькі з павагай, але і некаторым здзіўленнем: як было магчымым працаваць у навуцы так сістэмна, дэтальна і прадуктыўна, што раз дэманструючы высокую кампетэнтнасць у самых розных галінах гістарычнай навукі? Для сучаснага пакалення гісторыкаў, многія з якіх «пагружаны» не столькі ў традыцыйныя масівы крыніц (кніжных, архіўных, рукапісных і інш.), а ў віртуальнасць інтэрнэт-рэсурсаў, усё больш і больш рэдкай з'явай становіцца праяўленне сваіх навуковых адносін да працытанага, якое захапіла іх з навуковага пункта гледжання (а часам і з нагоды бягучых грамадска-палітычных працэсаў) праз вось такія лапідарныя, але па-прафесійнаму дасканалыя публікацыі. Сучасны даследчык-гісторык апынуўся ў палоне шырокіх інфармацыйных магчымасцей, што, на жаль,

выклікае нейкі інэрцыйны рух да ўсяго толькі хуткага, а таму павярхоўнага асэнсавання багацця дакладнага корпуса дакументаў ці асобнай крыніцы. Тым больш з праявай сваёй шырокай кампетэнтнасці, ведання той ці іншай даследчыцкай праблемы, распрацоўка якой толькі і магчыма з улікам навуковай якаснасці крыніц.

Зварот да новага прачытання і разумення творчай спадчыны Уладзіміра Іванавіча Пічэты дае магчымасць скарэктаваць не толькі «тэхніку» даследчыка, але нават і некаторыя свае навуковыя прынцыпы, сярод якіх веданне і разуменне крыніцы павінны заўсёды ўспрымацца як першаснае кредо, а не пэўная спроба «повернуть историю вспять», як праз амаль што два дзесяцігоддзі а потым у каторы раз адзін з высокіх партыйных начальнікаў з «гістарычным ухілам» сваіх інтарэсаў паспрабуе ўвогуле прынізіць усё тое, што за гады сваёй адданай дзейнасці ў імя навукі здзейсніць высокапрафесійны інтэлектуал [39, с. 210]. Нам жа застаецца толькі не страціць імкнення глыбей спазнаваць навуковую спадчыну знакамітага гісторыка і вучыцца яе шанаваць.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ССЫЛКИ

1. Владимир Иванович Пичета. Биобиблиографический указатель [сост. Е. Я. Дукор]. Минск : Изд-во БГУ, 1978. 112 с.
2. Критическое обозрѣніе. 1907. Вып. 2.
3. Критическое обозрѣніе. 1908. Вып. 2.
4. *В. И. Пичета*. Рецензия на книгу «Великий князь Николай Михайлович. Письма высочайших особ графине А. С. Протасовой. Спб., 1913 // Голос Минувшаго. 1913. № 10.
5. *Яновский О.* Болгария в исследованиях В. И. Пичеты: поиск равновесия между научным и общественно-политическим кредо // Матэрыялы II Міжнароднаго навукова-методычнаго семінару з болгарскай мовы, літаратуры, культуры та історыі (16—17 травня 2013 р.): зб. тез. / упоряднікі : А. М. Сердюк, О. А. Сенічева, Д. С. Ніколова. Бердзянск : БДПУ, 2013. 118 с.
6. *Пичета В. И.* Новые материалы и работы по истории Украины // Украинская жизнь. 1914. № 4.
7. *Пичета В. И.* Юрий Крижанич о политике Москвы по отношению к Украине в XVII веке // Украинская жизнь. 1915. № 3—4. С. 169—170.
8. *Пичета В.* Фёдор Салтыковъ, современникъ Петра, о политикъ Россіи по отношению къ Малороссіи // Украинская жизнь. 1915. № 8—9. С. 101—104.
9. *Пичета В. И.* Наказы украинских городов в 1767 году: города Малороссийской губернии // Украинская жизнь. 1915. № 10.
10. *Пичета В. И.* Наказы украинских городов в 1767 году: города Малороссийской губернии // Украинская жизнь. 1915. № 11—12.
11. В. Пичета. Сборникъ Императорскаго Историческаго Общества. Т. 144. Спб., 1914 г. // Украинская жизнь. 1915. № 2.
12. Украинская жизнь. 1915. № 11—12.
13. *Пичета В.* Александръ Красовскій. Борьба противъ уніи въ Западной Россіи и единство русскаго народа в 1640—1668. Историческое изслѣдованіе. Витебскъ. 1914 г. // Украинская жизнь. 1915. № 2.
14. Прот. І. Пичета. Факты и воспоминания из жизни герцеговинца на службе по духовно-учебному ведомству. Отдельные оттиски из журнала «Вера и Разум» за 1911—1912 год. Оттиск 2. Харьков, 1912.
15. *Пичета В. И.* Моя жизнь до 1905 года // Рос. и славян. исслед. 2003. Вып. IV.
16. *Марозава С. В.* Уніяцкая царква ў этнакультурным развіцці Беларусі (1596—1839 гады) ; пад навук. рэд. У. М. Конана. Гродна : ГрДУ, 2001. 352 с.
17. *Пичета В.* Matériały do sprawy polskiej. Krolewstwo Polskie. Dokumenty historyczne dotyczace prawno-politycznego stosunku Krolewstwa Polskiego do Cesarstwa Rosyjskiego, wydali Maciej ks. Radziwill e dr. Bohdan Winiarski. Warszawa. 1915 // Голос Минувшаго. 1916. № 4.
18. Красный Архив. 1922. Т. 1.

19. *Пичета В.* Завещание Николая I сыну // Красный Архив. 1923. Т. 3.
20. *Пичета В.* Письма К. П. Победоносцева к Александру III // Красный Архив. 1923. Т. 4.
21. Архіў УФСБ РФ па Санкт-Пецярбургу і Ленінградскай вобласці. Архіўна-крымінальная справа № П-65245. Т. 19.
22. Памяць і слава: Першы рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта — Уладзімір Іванавіч Пічэта / склад. : С. М. Ходзін, М. Ф. Шумейка, А. А. Яноўскі. Мінск : БДУ, 2011. 375 с.
23. *Пичета В.* Описание дел Архива Министерства Народного просвещения под редакцией заслуженного профессора Петроградского Университета С. Ф. Платонова и начальника Архива Министерства Народного Просвещения А. С. Николаева // Архивное дело. 1923. Т. 1 : Петроград, 1917. Вып. 1.
24. *Пичета В. М. И.* Смирнов Переславщина. Источники и материалы краеведения, их систематизация и обзор. Вып. 9. Переславль-Залесский, 1921 // Архивное дело. 1923. Вып. 1.
25. *Пичета В.* Описание дел бывшего Архива Министерства Народного Просвещения. Казенные Еврейские училища / под ред. С. Г. Лозинского, вступ. ст. С. М. Гинзбурга. Петербург, 1920 // Архивное дело. 1923. Т. 1. Вып. 1.
26. *Пичета В.* Описание документов и бумаг, хранящихся в Московском Архиве Министерства Юстиции. Книги Литовской Метрики VII—XXVIII. Москва, 1916 // Архивное дело. 1923. Кн. 21. Вып. 1.
27. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф. 205. Воп. 3. Спр. 4878.
28. *Яноўскі А.* Замежныя камандзіроўкі гісторыкаў БДУ: творчыя здабыткі і зломы лёсаў // XXI век: актуальныя праблемы історычнай навуцы : матэрыялы міжнароднага навучнага канф., прысв. 70-ліццю іст. фак. БГУ. Мінск, 15—16 апр. 2004 г. Мінск, 2004.
29. Архивное дело. 1926. Вып. 7.
30. Архивное дело. 1926. Вып. 8—9.
31. *Пичета В.* Иван Рябинин. Государственный Архив в Люблине. Варшава. 1926. С. 88. Jan Riabinin. Archivum Ranstowe w Lublinie. P. 88. Warszawa. 1926 // Архивное дело. 1926. Вып. VII.
32. Печать и революция. 1926. Кн. 8.
33. Савецкая Беларусь. 1925. 5, 9, 12 жн.
34. В. Пичета. 1905 год у Беларусі : зб. архіўных дакументаў. Менск, 1925 // Каторга і ссылка. 1926. № 3.
35. *Пічэта У.* Сацыялістычны рух на Беларусі ў праклямацях 1905 году. Менск, 1927. 256 с. Выд. ІБК // Польшча. 1929. Кн. 2.
36. Печать и революция. 1928. Кн. 8.
37. Савецкая Беларусь. 1924. 15 сак.
38. Звезда. 1927. 9 крас.
39. *Шумейко М. Ф. В. И.* Пичета и власть (источниковедческий аспект) // Проблемы славяноведения : сб. науч. ст. и материалов. Брянск, 2004. Вып. 6.

Статья поступила в редакцию 12 декабря 2013 г.